

Mnohem víc srandy

KATEŘINA A JAKUB ROHLENOVI JSOU PŘÍKLADEM VĚDECKÉHO PÁRU, VE KTERÉM SE ŽENA PO NAROZENÍ DÍTĚTE NEMUSELA Z VĚDY STÁHNOUT. NAOPAK VEDE TÝM V BIOTECHNOLOGICKÉM ÚSTAVU AKADEMIE VĚD A S MANŽELEM SE DOPLŇUJÍ VE VÝZKUMU METABOLISMU RAKOVINNÝCH A ZDRAVÝCH BUNĚK I V PÉČI O RODINU.

Jak se stalo, že spolu pracujete v jednom týmu? A jaké to je?

Kateřina Roblenová: Už když jsem byla na doktorátu, tak jsme pracovali v jedné laboratoři a od té doby jsme věděli, že to funguje. Chtěli jsme toho ve společné vědecké budoucnosti využít a mít toho druhého člověka, se kterým můžeme diskutovat vědecké otázky na nejvyšší úrovni. Je to ohromná výhoda.

Jakub Roblena: Máme různé vlastnosti, které se tak trochu doplňují. Dohromady jsme schopní dosáhnout víc, než kdybychom pracovali nezávisle. Často mají manželé každý vlastní výzkumnou skupinu, každý se zabývá něčím jiným. Taky jsme o tom uvažovali, ale pak jsme si řekli, že bychom tím pádem přišli o dost srandy.

Srandy?

J: Občas se tam samozřejmě trochu blýská, protože máme na různé věci různé názory, ale právě to přináší zajímavost.

V čem se doplňujete?

J: Já jsem spíš hloubavější a všechno mi trvá delší dobu. Katka má zase tah na branku.

Má nějaké nevýhody to, že je Kateřina na pozici nadřízené?

K: Těžko se odděluje práce a svět mimo práci. Musíme se o to hodně snažit. V jednu chvíli jsme museli nastavit pravidla, jinak by člověk prací zaplnil celý den. Dlouhodobě to není zdravé, musíte si taky odpočinout, je potřeba přijít do práce s čistou hlavou.

Máte pro druhého víc pochopení, když víte, jak náročná mentální práce je věda, ale i rodičovství?

K: Je to nesmírná výhoda. Nestává se nám to, co se myslím často děje kolegyním, které žijí v part-

nerství s nevědcem – že musí investovat energii do toho, aby partner pochopil, že máme termíny, že občas musíme nad něčím usilovně přemýšlet a nedokážeme se věnovat ničemu jinému. My dva to nemusíme řešit, protože přesně víme, co ta práce obnáší.

Jak se to promítá do sladování pracovního a soukromého života?

K: Pracujeme skutečně spolu, a když jsme měli malé dítě, tohle uspořádání umožňovalo, že jsme byli do určité míry zastupitelní. S minimem to ohromně usnadnilo celý ten proces.

A co když máte náročnou fázi vědecké práce, kdy oba potřebujete pracovat na 150 procent?

J: Hlíďají babičky.

K: Snažíme se to minimalizovat. Protože oba víme, jaké jsou úkoly toho druhého, daří se nám to plánovat lépe, než když se úkoly valí ze dvou stran.

Pro Forbes jste, Kateřino, zmínila, že nejčastější stereotyp o vědcích je, že to je „starší pán v bílém plášti“. Už to neplatí?

K: Myslím, že to pořád platí. Taková instituce, kde by byl na vedoucích pozicích poměr žen a mužů ve prospěch žen, asi v Česku není. Náš ústav je na tom docela dobře,

z dvanácti vedoucích skupin jsme tři ženy. Pořád to ale není padesát na padesát. Taková rozmanitost, jako je u nás v týmu, není úplný standard. Což je škoda, protože tím můžete maximálně získávat. Naše práce spočívá v tom, že se snažíme přijít na věci, které nikdo neví, řešit nezodpovězené otázky. To je z principu těžká věc, k tomu musíte přistupovat originálně. Když má někdo za sebou trochu jinou cestu, zabýval se jinou oblastí vědy a ví detaily o jiných pro- >>

Mgr. KATEŘINA ROHLENOVÁ, Ph.D.

Laureátka Ceny Neuron 2023 pro nadějně vědce. V rámci prestižního grantu ERC se věnuje výzkumu metabolické komunikace mezi zdravými a rakovinnými buňkami. Po postdoktorské stáži v Belgii založila v Biotechnologickém ústavu AV ČR BIOCEV Laboratoř buněčného metabolismu.

Mgr. JAKUB ROHLENA, Ph.D.

Získal doktorát na Univerzitě v Utrechtu, postdoktorskou stáž absolvoval v Amsterdam Medical Center v Nizozemsku. Za výzkum metabolismu rakovinných buněk získal Cenu předsedy GAČR.

cesech, je daleko větší šance, že se podívá na stejnou věc, ale uvidí něco jiného. V tom je ten potenciál, tam se můžou rodit originální myšlenky a řešení.

Skupinu jste zakládali paralelně s rodinou. Mám dojem, že mít děti se ve vědě „nehodí“ tak úplně nikdy. Jak jste to prožívali?

J: Když člověk do něčeho jde, měl by do toho jít naplno. Tak proč to neudělat z gruntu.

Bylo to náročné období?

K: Byla to zvláštní doba. Navíc se naplno rozjel covid. Jela jsem na postdoktorskou stáž do zahraničí, to je doba, kdy se rozhoduje, jestli ve vědě budete stoupat a povedete nezávislý tým, nebo spíš zůstanete na úrovni vědeckého pracovníka. Já jsem do té stáže chtěla jít naplno, takže jsem si tehdy nepřála otěhotnět. Nicméně pak jsem měla stáž hotovou a biologické hodiny běží bez ohledu na vědeckou kariéru. Chtěla jsem miminko a zrovna to vyšlo takhle vtípně naráz.

Neřekli jste si někdy, že kvůli miminku nebude možné, abyste tým vedla vy?

K: Taková otázka nebyla na stole. Já jsem o tom nikdy nepřemýšlela tak, že bych s dítětem nemohla dělat další věci.

J: A zároveň bychom o dost přišli, kdybychom se soustředili jenom na práci.

Vědecké prostředí ale není připravené na rodiče, zejména na matky. Jaké systémové překážky by se podle vás měly odstranit?

J: Zařízení péče o děti jsou v zemi celkově poddimenzována. To je asi největší překážka. Jsou země, kde to je výrazně lepší. Rodičům to pak umožňuje mnohem větší flexibilitu,

když mají možnost malého potomka umístit do jeslí.

K: To si myslím taky. Když jsem měla malé dítě, spoustu překážek jsem mohla vyřešit z titulu toho, že jsem sama šéfová. Když má miminko Ph.D. studentka, která je závislá na tom, jaké podmínky jí nastaví šéf skupiny, může to být obtížnější. Ten systém, který je v Česku, kdy naprostá většina žen odejde na tři roky na rodičovskou, je s vědou absolutně nekompatibilní. U Ph.D. studentek je to o to horší, že jejich plat je zpravidla nižší, takže mají ještě menší možnosti si platit hlídání. Ten největší systémový problém je nedostatek jeslíček. V Belgii se těhotná žena hlásí do systému, aby s miminem už počítali. Rodiče zůstávají doma řádově půl roku a po půlroce jde dítě do zařízení typu jeslí. Ohromná výhoda je, že potom se nikdo na nikoho nedívá skrz prsty, že je špatný rodič.

U nás stále panuje představa, že když někdo dá dítě brzo do jeslí, je špatný rodič nebo špatná matka?

K: Ano. Rozhodně to tak funguje.

V Belgii se tedy matky vracejí do práce po půlroce?

K: Někdo je doma tři měsíce, někdo rok. Ta flexibilita je potřeba. Ale že by někdo zůstal doma tři roky, to neexistuje.

Ono tohle uspořádání ženám nesvědčí ani v jiných oborech.

K: Ale ve vědě je to fatální, skutečně se vám může stát, že obor, ve kterém pracujete, se posune úplně jinam a je velice obtížné to dohnat. Spousta žen po návratu z rodičovské začne pracovat na technické pozici, třeba jako laborantka nebo v administrativě. Jsou to lidé, kteří za sebou mají roky a roky vzdělávání a ta investice je pak v podstatě ztracená.

Vám se to nestalo. Je to díky tomu, že máte podporujícího partnera? Nebo že jste se včas dostala na vedoucí pozici?

K: Obojí je pravda. A navíc jsem byla skutečně rozhodnutá, že to takhle chci. Když to nemáte rozmyšlené napevno, snadno uděláte krok zpět. Já jsem to měla vyřešené. Nicméně podpora rodiny je hrozně důležitá, zvláště v situaci, kdy je nulová podpora od zaměstnavatele.

Někdy se doporučuje lidem, aby si před založením rodiny vyjasnili, jak si uspořádají rodinný život. Řekli jste si dopředu, jak to budete řešit?

J: Neměli jsme žádný vážný rozhovor. Tohle byl logický způsob, jak to udělat.

K: Přece jenom člověk úplně neví, do čeho se rítí – na obou frontách. Ačkoliv jsme pracovali v laboratorích a věděli jsme, co to znamená, některé aspekty té práce a řízení týmu si nepředstavíte. Stejně je to s rodinou. Než máte dítě, vaše představy se můžou hodně lišit od toho, jak to je potom v realitě.

Máte pocit, že vás rodičovství nějak zbrzdilo ve vědecké práci?

K: Já ten pocit nemám.

J: Já taky ne. Mám občas pocit, že mám málo času něco opravdu dělat. Katka je dobrá v tom, že umí celkem dobře přepínat z jedné věci na druhou. Já se typicky na něco soustředím a potom nic dalšího nevnímám. To pro mě byla největší výzva.

Jak vnímáte kvóty a směrnice Evropské unie, které stanovují genderové zastoupení v projektech? Je to nástroj, který pomáhá, nebo spíš komplikace?

K: Nás konkrétně se úplně netýkají.

J: Neměli jsme projekty, kde bychom museli plnit kvóty.

K: Je to docela složitá věc. Rovnováha v zastoupení žen a mužů na vedoucích pozicích skutečně není. Někdo by mohl namítnout, že se to lepší, nicméně rychlost, s jakou se to mění, nestačí. Naprosto chápu, proč v některých státech přistoupili k tomu, že budou mít kvóty, dokud se to nenarovná. Kdybychom šli přirozenou cestou, za padesát let tady nebudeme mít z dvanácti vedoucích tři ženy, ale třeba čtyři. A to je hodně pomalé, na to já čekat nemíním.

Na druhou stranu ženy, které se dostanou do pozic v rámci kvót, to přivádí do nepříjemné situace, kdy to vypadá, že jinak by tam nebyly. I když to s velkou pravděpodobností vůbec není pravda. Asi zatím nikdo nic lepšího nevymyslel. Takové kvóty ovšem musí být navrženy velice delikátně, aby to na ženy nemělo negativní efekt.

Jak poslouchám vás a ostatní vědkyně, možná by stačilo zvýšit dostupnost institucionální péče o malé děti. Pak by ženy měly možnost se o vyšší pozice ucházet.

K: To je skutečně důležité, to by mělo veliký efekt. Zásadní je ale taky posun vnímání toho, co je normální. Například dřív bylo zcela normální, když na vědecké konferenci byli všichni přednášející šedesátiletí muži. To už normální není. Je to veliký pokrok a promítá se i do ostatních oblastí. Když hledá televize odborníka potažmo odbornici na dané téma, nepoptává už těch svých pět oblíbených vědců, ale osloví i mladší vědce a vědkyně, snaží se tu rovnováhu nastavovat i tímhle způsobem. Je to daleko jemnější, než když se řekne, že na vedoucích pozicích musí být šest mužů a šest žen.

Čekáte teď druhé dítě. Jak se po zkušenostech s tím prvním chystáte na to, co přijde? Je něco, co tentokrát chcete udělat jinak?

K: Snažím se brát věci tak, jak přicházejí. O děti se musíme a chceme postarat, jak nejlépe umíme, a laboratoř také nemůžeme nechat ladem. Náš plán je podobný jako s prvním dítětem. S Jakubem se budeme střídat doma, dokud bude miminko malé, a později přidáme babičku, chůvu nebo jesle. Se synem jsme si tohle období ohromně užili. Oba jsme měli příležitost s ním odmalička trávit čas a naplno se mu věnovat a zároveň ani jeden z nás neztratil kontakt s vědou. Odpadly tak výčitky, že se nevěnujete dostatečně miminku nebo že vám ujíždí vlak v práci, naopak se na obě věci těšíte.

J: Já očekávám mnohem víc srandy. ■